

starfsnámskeið eða gagnfræðaskólanám. 65% starfandi, um 102.300 manns, eru á aldrinum 25-54 ára. Um 68% þeirra sem eru í starfi vinna 35 stundir eða lengur á viku.

Af skýrslunni „Símenntun í ljósi fyrri skólagöngu“ má ráða að af þeim sem höfðu grunnskólamenntun eða minna og tóku þátt í námi utan skóla á 12 mánaða tímabili bjuggu 37% utan höfuðborgarsvæðisins. 42% kvennanna og 41% karlanna höfðu tekið þátt í námi utan skóla. Aldurshópurinn 25 ára og yngri var fjölmennastur en 77% þeirra sem svöruðu voru yngri en 55 ára.

Rúmlega 10.000 manns eða 3,5% landsmanna eru með erlendan ríkisborgararétt. Af þeim koma 68% frá Evrópulandi en 18% frá Asíulandi. Pólverjar eru 18% - langfjöldmennastir. Hlutfallslega búa flestir erlendir ríkisborgarar, 6,2%, á Vestfjörðum en flestir, 63%, búa á höfuðborgarsvæðinu. 70% erlendra ríkisborgara eru á aldrinum 20-49 ára.

Símenntun í ljósi fyrri skólagöngu

Í skýrslunni „Símenntun í ljósi fyrri skólagöngu“ er gerð sérstök athugun á tengslum formlegrar menntunar svarenda innan skólakerfisins og ástundunar náms innan og utan skólakerfisins. Einnig er gerð grein fyrir bakgrunni þeirra og afstöðu sem sækja síst starfstengd námskeið eða tólmstundanámskeið.

Könnun á símenntun á Íslandi var gerð dagana 16. apríl til 18. maí 1998. Tekið var 1.800 manna úrtak meðal fólks á aldrinum 18-75 ára af öllu landinu, svarhlutfall var 75%. Tilgangurinn var meðal annars að fá heildaryfirlit yfir eðli og einkenni símenntunar hér á landi, einkum náms utan skólakerfisins og gera rannsókn á þróun hennar í íslensku samfélagi. Í rannsókninni kemur m.a. eftirfarandi í ljós:

Um 42% kvenna og 41% karla með grunnskólanám eða minna sóttu nám utan skólakerfisins á 12 mánaða tímabili.

Meðal svarenda sem höfðu lokið grunnskólanámi eða minna var munur eftir aldri þar sem um 43-50% svarenda 54 ára og yngri sóttu nám utan skóla en aðeins um 29% svarenda 55-64 ára og um 24% svarenda 65 ára og eldri. Um 48% svarenda á aldrinum 35-44 ára sem höfðu lokið grunnskólaprófi eða minna sóttu nám utan skóla. Einnig má sjá marktækan mun á þátttöku í námi utan skóla meðal svarenda 55-64 ára eftir menntun þar sem um 29%, sem höfðu lokið grunnskólanámi eða minna, sóttu nám utan skóla.

Þegar nám utan skóla er metið eftir búsetu og menntun svarenda sést að meðal svarenda á höfuðborgarsvæðinu er þátttaka þeirra sem höfðu lokið grunnskólanámi eða minna um 45% en um 37% meðal þeirra sem bjuggu utan höfuðborgarsvæðisins.

Sé litið á starfssvið þátttakenda sést að meðal hærri yfirmanna er þátttaka í námi utan skóla minnst hjá þeim sem aðeins höfðu lokið grunnskólaprófi eða bóklegu framhaldsskólanámi. Þátttakan virðist vera mest meðal millistjórnenda (einnig hjá þeim sem minnsta menntun hafa); almennt starfsfólk kemur þar á eftir en hærri yfirmenn og atvinnurekendur virðast síður sækja nám utan skóla.

Til þess að meta áhrif menntunar á nám utan skóla eftir atvinnugreinum, var þeim skipt annars vegar í landbúnað, fiskvinnslu, fiskveiðar og iðnað og hins vegar í opinbera þjónustu, fjármálastofnanir og verslun eða aðra þjónustu. Munur er á þátttöku starfsfólks í þessum atvinnugreinum meðal þeirra sem höfðu lokið grunnskólanámi eða minna, starfsnámi og verklegu framhaldsskólanámi.

Eftirfarandi tafla úr skýrslunni sýnir þátttöku í námi utan skóla á 12 mánaða tímabili eftir menntun og bakgrunni svarenda (aðeins eru sýndar tölur um þá sem sóttu námið):

Ásmundur Hilmarsson

	Grunnsk.	Starfsnám	Verklegt framh.	Bóklegt eða minna	Nám á háskólastigi
Allir	41%	50%	52%	55%	69%
Kyn					
Karlar	41%	42%	50%	50%	60%
Konur	42%	53%	60%	57%	77%
Aldur					
24 ára og yngri	44%	67%	46%	55%	0%
25-34 ára	43%	52%	55%	47%	63%
35-44 ár	48%	46%	68%	52%	78%
45-54 ára	51%	51%	49%	71%	74%
55-64 ára	29%	58%	36%	71%	63%
65 ára og eldri	24%	32%	27%	43%	42%
Búseta					
Höfuðborgarsv.	45%	53%	52%	54%	65%
Landsbyggð	37%	47%	51%	57%	80%
Fjöldi ára frá skólagöngu					
5 ár eða færri	41%	55%	52%	58%	68%
6-10 ár	49%	58%	67%	54%	79%
11-15 ár	53%	53%	63%	60%	64%
16 ár eða fleiri	37%	44%	46%	66%	66%
Starfssvið					
Almennt starfsfólk	47%	54%	56%	59%	69%
Millistjórnendur	52%	57%	59%	76%	77%
Hærri yfirmenn, atvrek.	25%	41%	44%	38%	67%
Atvinnugrein					
Landbún., fiskv.,iðnaður	35%	21%	43%	56%	60%
Þjónusta og verslun	47%	61%	63%	63%	74%

Heimild Símenntun í ljósi fyrri skólagöngu, skýrsla II, Háskóla Íslands félagsvísindastofnun, sept. 2001

Vinumarkaðskönnun Hagstofunnar

Í úrtökuramma Vinnumarkaðskönnunar Hagstofu Íslands eru allir sem skráðir eru í þjóðskrá og eiga lögheimili á Íslandi. Stærð úrtaksins er um 4.400 einstaklingar sem skipt er í fjóra 1.100 manna hópa. Í hverri könnun er einn hópur úrtaksins í fyrsta sinn í viðtali, annar hópur í annað sinn og svo framvegis. Við hverja nýja könnun er hópnum sem hefur verið í úrtakinu fjórum sinnum skipt út fyrir nýjan 1.100 manna hóp. Þátttakendur eru því alls fjórum sinnum í röð í könnuninni. Í nóvember 1994 var úrtöku-

rammi vinnumarkaðsrannsóknarinnar víkkaður. Hann nær nú til 14-15 ára unglunga sem verða 16 ára áður en fjórða könnun frá því þeir eru valdir hefst. Jafnframt var skiptihópurinn stækkaður í 1.140 einstaklinga. Enginn telst þó til úrtaksins fyrr en hann nær 16 ára aldri.

Spurningar í vinnumarkaðsrannsóknum Hagstofunnar eru byggðar á ýmsum fyrirmyndum úr sambærilegum könnunum, einkum á Norðurlöndum. Einnig er haft að leiðarljósi að gögnin þarf að senda í stöðluðu formi til Hagstofu Evrópusambandsins.

Upplýsinga er aflað með símaviðtölum. Þegar látnir og búsettir erlendis hafa verið dregnir frá er svarhlutfall 85-90% en það telst hátt svarhlutfall miðað við aðrar úrtakskannanir hér á landi.

Starfandi

Venjulega eru þátttakendur í vinnumarkaðskönnun Hagstofunnar spurðir um atvinnuþátttöku í fyrstu viku apríl og í fyrstu viku nóvember, áður en sumarvinna hefst og eftir að henni er lokið.

Starfandi konur með grunnmenntun eru um 45% fleiri en starfandi karlar með grunnmenntun. Karlar með sérskólamenntun eru hins vegar 150% fleiri en konur með sérskólamenntun.

Svarandi telst vera í fullu starfi ef hann vinnur að jafnaði 35 klst. eða meira á viku. Hann telst vera í hlutastarfi ef hann vinnur 1-34 klst. að jafnaði á viku.

Eins og sjá má af töflunni hér fyrir neðan eru konur mun líklegri en karlar til að vera í hlutastarfi. Konur með

Hæsta prófgráða	Alls	Konur	Karlar	Höfuðb-svæði	Utan hbsv.
Grunnmenntun	26%	16%	11%	14%	12%
Starfsnámskeið/gagnfræðapróf	15%	6%	9%	8%	7%
Framhaldsskólamenntun	28%	13%	15%	18%	10%
Sérskólamenntun	14%	4%	10%	9%	5%
Háskólamenntun	16%	7%	9%	13%	4%
Samtölur	100%	47%	53%	62%	38%

Heimild: Hagstofa Íslands

Til starfandi fólks teljast svarendur sem höfðu

- A. starfað a.m.k. eina klukkustund í viðmiðunarvikunni.
- B. verið fjarverandi frá starfi sem það er ráðið til.

Að meðaltali voru 157.400 manns starfandi árin 2000-2002. 62% þeirra búa á höfuðborgarsvæðinu en 38% utan þess. Konur eru 47% starfandi fólks en karlar 53%. Athygli vekur munur á stöðu karla og kvenna með grunnmenntun og karla og kvenna með sérskólamenntun.

grunnmenntun, starfsnámskeið eða gagnfræðapróf eru 22% starfandi fólks en karlar 20%. Um 45% kvennanna eru í hlutastarfi en fjórðungur karlanna.

Starfandi eftir menntun

Í vinnumarkaðskönnun Hagstofunnar er spurt um hæstu prófgráðu þátttakenda. Flokkarnir grunnmenntun og framhaldsskólamenntun eru nánar skilgreindir svona:

Hæsta prófgráða	Konur Hlutastarf	Karlar Fullt starf	Hlutastarf	Fullt starf	Alls
Grunnmenntun	8%	8%	3%	8%	26%
Starfsnámskeið/gagnfræðapróf	2%	4%	1%	8%	15%
Framhaldsskólamenntun	6%	7%	2%	13%	28%
Sérskólamenntun	2%	2%	0%	10%	14%
Háskólamenntun	2%	6%	1%	8%	16%
Samtölur	20%	27%	6%	47%	100%

Heimild: Hagstofa Íslands

Grunnmenntun og starfsnámskeið/gagnfræðapróf er skilgreint sem

- A. barnapróf eða þaðan af minni menntun.
- B. unglingapróf, grunnskólapróf eða miðskólapróf, þ.m.t. landspróf.
- C. gagnfræðapróf eða eins árs nám úr framhaldsdeild gagnfræðaskóla.
- D. starfsmenntun á námskeiðum sem nema 100 kennslustundum hið minnsta en minna en einu skólaári, auk grunnmenntunar.

Framhaldsskólamenntun er skilgreind sem

- E. framhaldsmenntun sem jafngildir tveggja til fimm anna námi eftir grunnmenntun.
- F. framhaldsmenntun sem jafngildir a.m.k. þriggja ára námi eftir grunnmenntun.
- G. framhaldsmenntun eftir grunnmenntun, ótiltekin námslengd.

Samkvæmt vinnumarkaðskönnun Hagstofunnar hafa 39% starfandi fólks á aldrinum 16-74 ára grunnmenntun eins og hún er skilgreind í liðum A-D. Sé framhaldsskólamenntun samkvæmt E-lið bætt við verður hópurinn 45% af starfandi fólki.

Starfandi eftir menntun og landssvæði

Ef niðurstöðum um menntun starfandi er skipt niður á

Hæsta prófgráða	%
Barnapróf eða þaðan af minni menntun.	2%
Unglingapróf, grunnskólapróf eða miðskólapróf, þ.m.t. landspróf.	22%
Gagnfræðapróf eða eins árs nám úr framhaldsdeild gagnfræðaskóla.	6%
Starfsmenntun á námskeiðum sem nema 100 kennslustundum hið minnsta en minna en einu skólaári, auk grunnmenntunar.	9%
Framhaldsmenntun sem jafngildir tveggja til fimm anna námi eftir grunnmenntun.	6%

Samtals **45%**

Heimild: Hagstofa Íslands

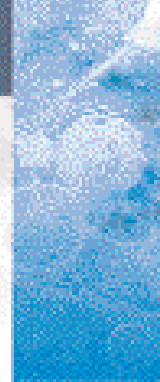
landssvæði kemur í ljós að 41% starfandi á landinu öllu hafa ekki framhaldsskólamenntun, 35% á höfuðborgarsvæðinu en 62% á Norðurlandi vestra en hlutfall þeirra sem ekki hafa framhaldsskólamenntun er hæst þar. Þetta jafngildir u.þ.b. 3.100 manns á Norðurlandi vestra, 34.300 manns á höfuðborgarsvæðinu en 64.900 manns á landinu öllu.

Hafa ber í huga að tölur vinnu-markaðskönnunar Hagstofunnar, sem eru greindar í jafn smáar einingar eins og nám starfandi fólks á landssvæði, eru sumar hverjar afar óáreiðanlegar vegna þess hve fáir einstaklingar eru að baki tölunum.

Hæsta prófgráða	Alls	Höfuðb-svæði	Vestl.	Vestf.	Norðl vestra	Norðl eystra	Austl.	Suðurl.	Suðn.
Grunnmenntun	41.400	22.100	2.600	1.700	2.200	3.900	1.900	3.800	3.200
Starfsnámskeið/ gagnfræðapróf	23.500	12.200	1.300	1.000	900*	2.400	1.600	2.300	1.700
Hlutfallstölur	41%	35%	49%	57%	62%	44%	56%	50%	54%
Heildartölur	157.400	97.700	8.000	4.700	5.000	14.200	6.200	12.200	9.000

Heimild: Hagstofa Íslands

* Frávíkshlutfall yfir 20%

Starfandi eftir aldri – nám utan skóla

Í skýrslunni „Símenntun í ljósi fyrri skólagöngu“ kemur fram munur eftir aldri meðal svarenda sem höfðu lokið grunn-skólanámi eða minna; 43-50% svarenda 54 ára og yngri sóttu nám utan skóla en aðeins um 29% svarenda 55-64 ára og um 24% svarenda 65 ára og eldri.

Í talnasafni Hagstofunnar er ekki hægt að sjá aldurs-skiptingu eftir menntun. Aldursskipting starfandi er þar hins vegar aðgengileg. Ef til vill er hægt að nota þær tölur til að draga ályktanir um aldursskiptingu markhóps Fræðslumiðstöðvarinnar.

Aldur	Höf- svæði	Utan hbsv.	Alls
16-24	11%	7%	18%
25-34	14%	7%	21%
35-44	14%	9%	24%
45-54	13%	8%	20%
55-64	8%	5%	12%
65-74	3%	2%	4%
Samtölur	62%	38%	100%

Heimild: Hagstofa Íslands

Starfandi eftir atvinnugrein

Skipting í atvinnugreinar ræðst af starfsemi fyrirtækja. Í talnasafni Hagstofunnar er að finna skiptingu starfandi fólks eftir atvinnugreinum. Ekki er sú skipting eftir menntun enda mundu örfáir einstaklingar vera að baki tölum í sumum greinum. Mun stærra úrtak þarf til að fá áreiðanlegri tölur fyrir fámennar atvinnugreinar og atvinnugreinar þar sem fáir úr markhópi Fræðslumiðstöðvarinnar vinna.

Starfandi eftir starfsstétt

Til flokkunar starfa notar Hagstofan flokkunarkerfi sem kallast ÍSTARF95. Starf og kunnátta eru þau tvö grundvallarhugtök sem starfaflokkunin er byggð á.

Starf er grunneining flokkunarkerfisins. Störfum er lýst eftir verkefnum og skyldum starfsmanns. Störf með mjög lík viðfangsefni og skyldur mynda starfsgrein. Fólk er síðan flokkað eftir þeirri starfsgrein sem starf þess fellur undir.

Kunnátta er skilgreind sem færni í að vinna þau verk og sinna þeim skyldum sem tiltekið starf krefst. Kunnátta er síðan greind eftir tveimur meginþáttum: (a) Kunnáttustigi; það ræðst af umfangi verkefna og skyldna og því hversu

Atvinnugrein	Hlutfall
Verslun og viðgerðáþjónusta	14%
Heilbrigðis- og félagsþjónusta	14%
Annar iðnaður	11%
Fasteigna- og viðskiptaþjónusta	8%
Fræðslustarfsemi	7%
Mannvirkjagerð	7%
Önnur þjónusta og ótilgr.	7%
Samgöngur og flutningar	6%
Opinber stjórnslá	4%
Fiskvinnsla	4%
Landbúnaður	4%
Fjármálaþjónusta	4%
Hótel- og veitingahúsarekstur	4%
Fiskveiðar	4%
Veitustarfsemi	1%
Alls	100%

vandasöm verkin eru. (b) Sérhæfingu; hún ræðst af þekkingunni sem krafist er, verkfærum, vélum og tækjum sem notuð eru ásamt því hvaða efni er unnið með og

hvers konar vara er framleidd eða þjónusta innt af hendi.

Þótt skólaganga sé notuð til að skilgreina kunnáttustigin þýðir það ekki að sú kunnátta, sem þarf til þess að vinna tiltekin störf, geti aðeins áunnist með formlegu skólanámi. Kunnátta má ekki síður afla með þjálfun og reynslu. Í starfaflokkuninni er fyrst og fremst miðað við næga kunnátta til þess að leysa af hendi þau verkefni og sinna þeim

skyldum sem tiltekið starf krefst en ekki hvort starfsmaður í ákveðnu starfi hefur til að bera meiri eða minni kunnátta en annar starfsmaður í sömu starfsgrein.

Þegar nauðsynlegrar kunnátta er aflað með formlegri menntun eða starfsþjálfun eru kunnáttustig ÍSTARF 95 skilgreind á eftirfarandi hátt: (a) Fyrsta kunnáttustig miðast við lok skyldunáms. (b) Annað kunnáttustig miðast

Skipting starfandi eftir starfsstétt	Konur	Karlar	Höfuðb-svæði	Utan hbsv.	Alls
Kjörnir fulltrúar og stjórnendur Ekkert eitt kunnáttustiganna tengist þessum bálki.	2%	5%	5%	2%	7%
Sérfræðingar Flest störf í bálknum krefjast að minnsta kosti BA, BS, B.Ed. eða sambærilegrar menntunar.	8%	7%	11%	4%	15%
Sérmenntað starfsfólk Flest störf krefjast náms sem jafngildir fjögurra ára námi í framhaldsskóla eða réttindaprófs úr ýmsum sérskólum.	8%	6%	10%	4%	14%
Skrifstofufólk Flest störf krefjast kunnátta sem jafngildir tveggja ára námi í framhaldsskóla, t.d. verslunarprófi eða bankaprófi.	7%	1%	6%	2%	8%
Þjónustu- og verslunarfólk Í mörgum tilvikum eru gerðar kröfur til iðnmenntunar eða a.m.k. tveggja ára náms á verslunarbraut.	14%	6%	13%	7%	20%
Bændur og fiskimenn Flest störf krefjast kunnátta sem jafngildir allt að þriggja ára almennu framhaldsnámi eða starfsmenntunarnámi að loknu skyldunámi.	1%	5%	1%	5%	6%
Sérhæft iðnaðarstarfsfólk Í flestum tilvikum eru gerðar kröfur um iðnmenntun eða töluverða starfsreynslu á tilteknu sviði iðnaðarframleiðslu.	2%	13%	8%	7%	15%
Véla- og vélgæslufólk Flest störf krefjast kunnátta samkvæmt öðru kunnáttustigi. Í mörgum tilvikum er gert ráð fyrir einhverri menntun umfram skyldunám eða töluverðri starfsreynslu.	1%	6%	3%	3%	6%
Ósérhæft starfsfólk Ekki er gert ráð fyrir sérstakri starfsreynslu eða menntun umfram skyldunám.	4%	4%	4%	3%	7%
Samtölur	47%	53%	62%	38%	100%

við allt að þriggja ára almennt framhaldsnám eða starfsmenntunarnám að loknu skyldunámi, t.d. verslunar-skólapróf eða sveinspróf, starfsmenntun á vinnustað eða námskeið sem veita starfsréttindi, s.s. meirapróf bílstjóra eða skipstjórnarpróf á bát allt að 30 rúmlestum. (c) Þriðja kunnáttustig miðast við nám sem hefst við 17-18 ára aldur og tekur þrjú til fjögur ár. Kunnáttustigið nær meðal annars til stúdentsprófs, fóstruprófs, vélstjórprófs, íþróttakennaraprófs eða sambærilegrar menntunar við sérskóla hérlendis. (d) Fjórða kunnáttustig tekur mið af námi sem leiðir til háskólagráðu.

Vinnuafli eftir menntun

Starfandi telst fólk á aldrinum 16-74 ára sem er ráðið til a.m.k. eina klukkustundar vinnu í viðmiðunarviku Vinnu-markaðskönnunar Hagstofunnar. Til vinnuafis teljast hins vegar starfandi og atvinnulausir.

Að meðaltali töldust 161.600 manns á vinnumarkaði árin 2000-2002. Samanlagt 42% vinnuafisins svara spurningu um hæstu prófgráðu þannig að þau hafi grunnmenntun, starfsnámskeið eða gagnfræðapróf. 20% búa utan höfuðborgarsvæðisins.

Að meðaltali voru um 4.200 manns atvinnulausir á ári árin 2000-2002. Um helmingur þeirra höfðu hæstu prófgráðu í grunnmenntun. Það svarar til þess að um 2,6% vinnuafisins séu atvinnulaus.

Hæsta prófgráða	Höfuðb- svæði	Utan hbsv.	Alls	Höfuðb- svæði	Utan hbsv.
Grunnmenntun	23.100	20.400	43.500	14%	13%
Starfsnámskeið/gagnfræðapróf	12.433	11.667	24.100	8%	7%
Framhaldsskólamenntun	29.333	16.467	45.800	18%	10%
Sérskólamenntun	14.933	7.200	22.133	9%	4%
Háskólamenntun	20.100	5.967	26.067	12%	4%
Samtölur	99.900	61.700	161.600	62%	38%

Heimild: Hagstofa Íslands

Hæsta prófgráða	Karlar	Konur	Höfuðb- svæði	Utan hbsv	Alls
Grunnmenntun	24%	23%	25%	24%	49%
Starfsnámskeið/gagnfræðapróf	8%	6%	7%	7%	14%
Framhaldsskólamenntun	10%	14%	19%	6%	24%
Sérskólamenntun	5%	2%	5%	2%	7%
Háskólamenntun	2%	3%	5%	1%	6%
Samtölur	50%	49%	61%	39%	100%

Heimild: Hagstofa Íslands

Nýbúar

Merking orðsins og skilgreining hugtaksins nýbúi er ekki fyllilega ljós. Í gögnum Hagstofunnar er talnaefni um erlenda ríkisborgara sem eiga lögheimili á Íslandi. Hinn 31. desember 2003 áttu 10.180 erlendir ríkisborgarar lögheimili hér á landi eða 3,5% landsmanna. 70% þeirra eru á aldrinum 20-49 ára.

16% erlendra ríkisborgara sem búa hér á landi eru með ríkisfang í norrænu landi en 52% í öðrum löndum Evrópu. Langfjölmennasti hópur erlendra ríkisborgara hér á landi voru Pólverjar (1.856). Næst fjölmennastir eru Danir (870). Fremur fáir erlendir ríkisborgarar voru með ríkisfang í löndum utan Evrópu ef frá eru talin nokkur Asíulönd, einkum Filippseyjar (609) og Tailand (474).

Hlutfallslega flestir erlendir ríkisborgarar búa á Vestfjörðum. Árið 2003 voru 6,2% íbúa þar erlendir ríkisborgarar. Á Suðurnesjum var hlutfallið 4,5%, 3,8% á Austurlandi og 3,5% á höfuðborgarsvæðinu. Lægst hlutfall erlendra ríkisborgara var á Norðurlandi eystra, 2,1%.

Aldur	Hlutfall
0-19	18%
20-29	30%
30-39	26%
40-49	14%
50-59	7%
60-69	3%
70->	2%
Samtölur	100%

Heimild: Hagstofa Íslands

Landssvæði	Hlutfall
Höfuðborgarsvæði	63%
Vesturland	5%
Vestfirðir	5%
Norðurland vestra	2%
Norðurland eystra	5%
Austurland	5%
Suðurland	8%
Suðurnes	7%
Samtölur	100%

Heimild: Hagstofa Íslands

Ásmundur Hilmarsson,
sérfræðingur hjá Fræðslumiðstöð atvinnulífsins.